CONTRIBUŢII LA TIPOLOGIA HAINELOR DE DIMIE ÎN COSTUMUL POPULAR ROMÂNESC*

HEDVIGA FORMAGIU, OLGA HORŞIA

În componenţa şi structura costumului popular românesc, un loc important îl ocupă piesele confecţionate din ţesătură (stofă) groasă de lînă denumită „ dimie "[1]. Purtate în anotimpurile reci atît de bărbaţi cît şi de femei, hainele de dimie sînt cunoscute pe tot teritoriul ţării noastre.

Alături de piesele de bază ale costumului (cămaşa, catrinţa sau fota, pantalonii), hainele — ce constituie cele mai importante piese de îmbrăcăminte din dimie — sînt atestate din cele mai vechi timpuri în componenţa portului popular românesc.

Ca mărturie a existenţei unora dintre ele în forme asemănătoare, uneori chiar identice, în portul populaţiei geto-dace ne stau monumentele istorice[2]. Astfel, amintim basoreliefurile Columnei lui Traian de la Roma şi ale monumentului de la Adamclisi, cu reprezentări ale populaţiei autohtone în port specific, între care se remarcă fîşia de ţesătură folosită pentru acoperirea părţii superioare a trupului, gluga sau chiar haina.

Documentele istorice ulterioare dovedesc continuarea existenţei hainelor confecţionate din dimie în portul populaţiei româneşti.

Marea dezvoltare pe care o au, începînd din feudalismul timpuriu, meşteşugurile şi breslele de ţesători, postăvari şi croitori, mai ales în Transilvania[3], precum şi frecvenţa mare, pe întreg teritoriul ţării, a instalaţiilor tehnice populare pentru prelucrarea ţesăturii de lînă şi schimburile comerciale intense ale acestor produse[4], ne sprijină afirmaţia că piesele confecţionate din stofă groasă de lînă au ocupat un loc important în îmbrăcămintea populaţiei din satele şi oraşele acestor teritorii.

Documentelor menţionate li se adaugă numeroasele reprezentări de pe monumentele feudale româneşti, fie ale ctitorilor, fie ale altor personaje, la care se pot distinge elemente de costum popular, datorită meşterilor zugravi care nu o dată au părăsit canoanele picturii ecleziastice, aducînd imagini, reprezentări şi forme din lumea în care trăiau. Astfel de reprezentări se întîlnesc pe numeroase monumente din epoca feudală. Vom aminti doar cîteva din ele: în Transilvania — biserica din Strei Sîngeorgiu (jud. Hunedoara), 1409, biserica Ribiţa (jud. Hunedoara), 1417, biserica din Sărmăşelu (jud. Cluj) 1692[5], biserica din Băiţa, 1723 şi Nadeşa, 1719 (jud. Mureş), biserica din Răşinari (jud. Sibiu), 1752, Poienile Glodului (jud. Maramureş), secolul XVIII, precum şi bisericile româneşti din Schela, 1828, Leleşti şi Pojogeni, 1834, (jud. Gorj)[6].

Documentele grafice (stampe, gravuri) pentru secolul XVIII—XIX, atestă prezenţa hainelor şi pieselor de dimie în portul popular românesc, ca de pildă în *Trachten Cabinet von Siebenburgen*, secolul XVIII, precum şi schiţe, acuarele, gravuri ale pictorilor străini şi români, ca: M. Schnell, Bouquet, Carol Popp de Szatmáry etc.

---

* Materialul ilustrativ este bazat pe piese din colecţia Muzeului de artă populară al R. S. România. Schiţele de croi au fost realizate de Hedviga Formagiu, iar fotografiile de M. Ieremie.

[1] Denumire care variază de la zonă la zonă — „pănură", „cioarec", „aba" etc. — „Aba" — ţesătură (stofă) din lînă, subţire, de culoare albă, utilizată în sudul ţării (Oltenia, Muntenia).

[2] Floarea Bobu Florescu, *Geneza costumului popular*, „SCIA", VI, 1959.

[3] Ştefan Pascu, *Meşteşugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1954.

[4] Nicolae Iorga, *Histoire des roumains de Transylvanie et de Hongrie*, Bucureşti, 1905.

[5] Virgil Vătăşianu, *Istoria artei feudale în ţările române*, vol. I, *Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului*, Edit. Acad. R.P.R., 1959.

[6] Gheorghe Focşa, *Evoluţia portului popular în zona Jiului de Sus*, „ESPLA", 1957.

https://biblioteca-digitala.ro

RĂSPÎNDIREA HAINELOR DIN CATEGORIA I

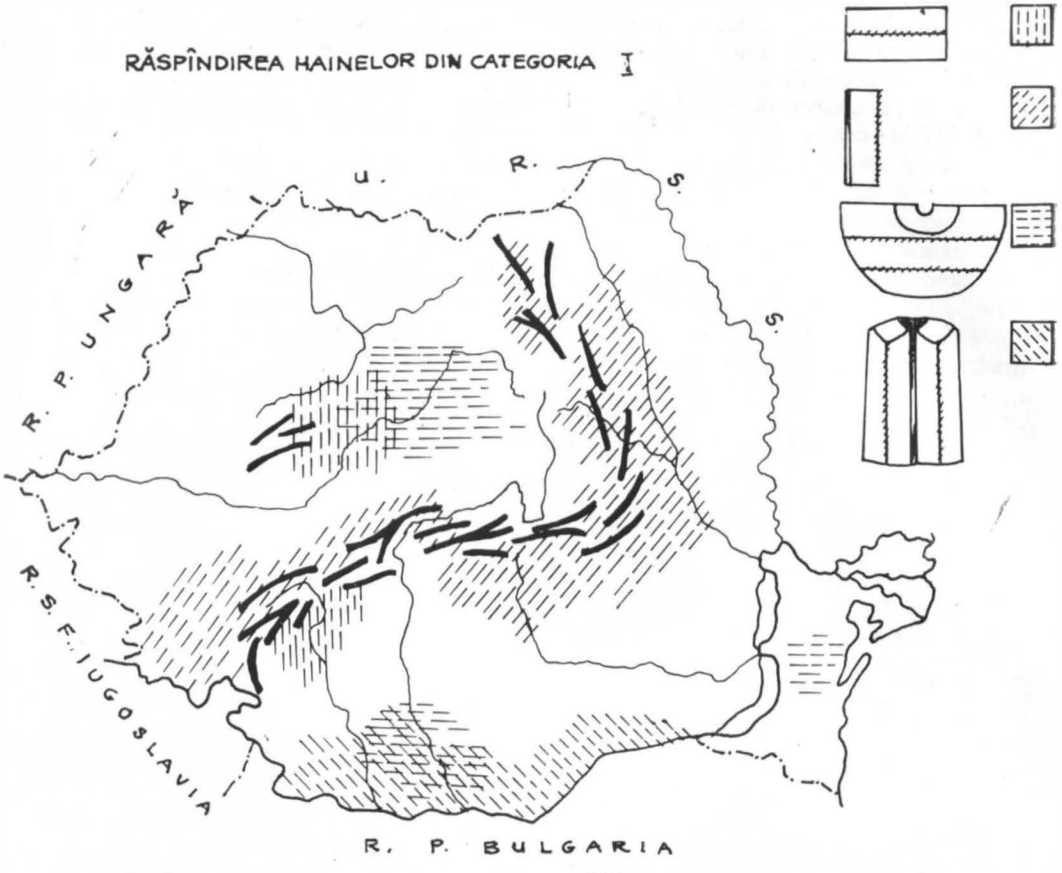

RĂSPÎNDIREA HAINELOR DIN CATEGORIA a II-a GRUPA A.

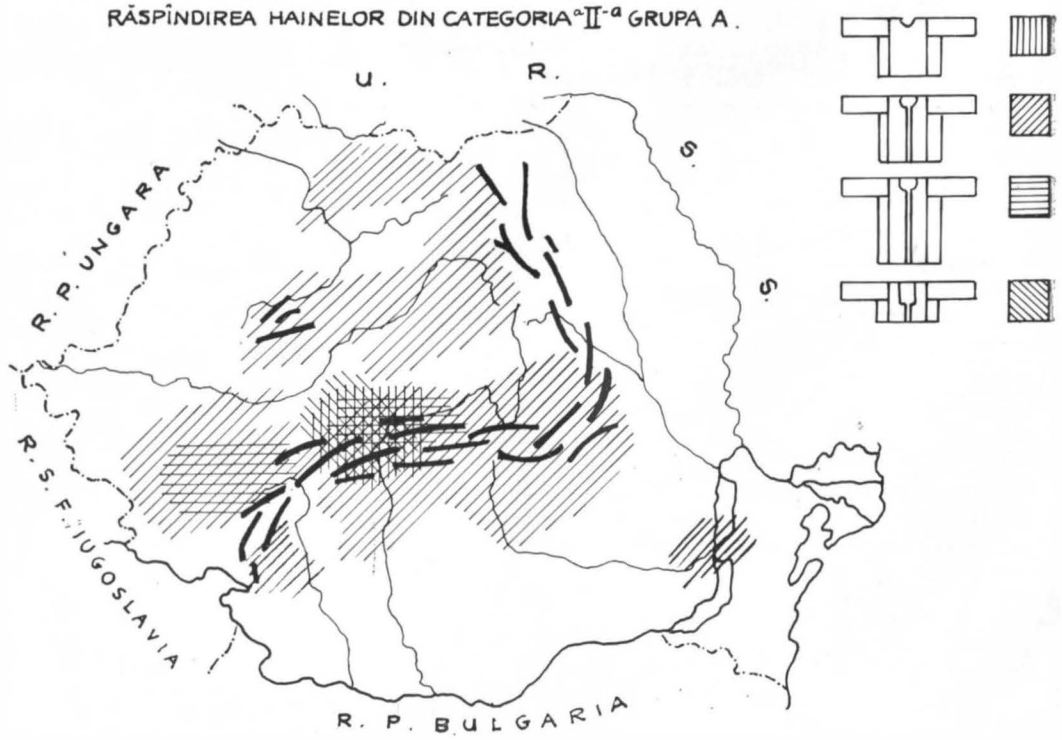

https://biblioteca-digitala.ro

Analiza structurii de bază a croiului, socotindu-l drept element determinant în stabilirea unei tipologii, ne-a dus la observaţii că se disting în costumul popular românesc două mari categorii de haine de dimie:

I. Haine ce acoperă trupul.

II. Haine care îmbracă trupul.

Pornind de la fîşia dreaptă de ţesătură, utilizată pentru acoperirea trupului, care constituie cea mai simplă formă de manifestare a acestei categorii de piese de port, prin dezvoltarea croiului se ajunge la categoria mai evoluată a hainelor de îmbrăcat. Elementul determinant în trecerea de la o categorie la cealaltă îl constituie apariţia mînecii, care racordată la trupul hainei marchează evoluţia de la aspectul de acoperămînt la cel de îmbrăcăminte. Considerăm că în prima categorie se încadrează formele cele mai vechi, care din punct de vedere cronologic au precedat în timp hainele care se îmbracă, chiar dacă coexistă. Acestei categorii îi încadrăm următoarele piese:

— „ Ţolica " — bucată de ţesătură compusă în general din două fîşii cu care se acoperă partea superioară a trupului, cunoscută în epoci diferite la aproape toate popoarele, persistă ca o reminiscenţă şi în portul populaţiei româneşti.

— „ Gluga " — caracteristică populaţiei din zonele carpatice, considerăm că reprezintă

Haine din categoria a II-a, grupa B.

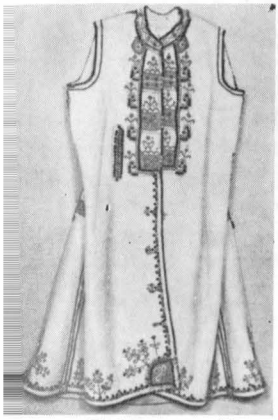

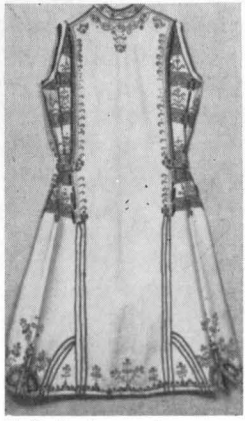

Giubea, zona Romanaţi (faţă şi spate)

Suman din zona Bacău

Haină din zona Gorj

o formă arhaică a hainelor din această categorie. Formată iniţial din îmbinarea a două muchii ale aceleiaşi bucăţi de ţesătură, gluga îşi dezvoltă mai ales funcţia de acoperămînt al corpului, avînd în vedere dimensiunile mari pe care le cunoaşte în unele regiuni. Ea persistă şi într-o formă mai evoluată la hainele cu glugă.

— Haina gen pelerină-manta, „ ipingea ", „ zeghe ", „ chepeneag ", „ imurluc " — este întîlnită în multe regiuni ale ţării în forme diferite. Se foloseşte mai ales în regiunile în care creşterea animalelor are pondere mai mare, prezintă şi forme asemănătoare cu cele frecvente în sudul Dunării[7].

Ceea ce caracterizează piesele din această categorie este simplitatea manifestată în croi şi decoraţie, funcţia lor fiind în general preponderent utilitară.

Cea de-a doua categorie, cu valoarea de tip de veşmînt popular românesc — a hainelor care se îmbracă — are o mare frecvenţă şi pondere în costumul popular românesc, cuprinzînd ca piese mai caracteristice: sumanele, şubele, laibărele, giubelele. Analiza morfologică, luînd în consideraţie structura piesei — în primul rînd a trupului hainei şi racordarea mînecilor la aceasta, ne demonstrează evoluţia tuturor hainelor din această categorie de la tipul de bază „ poncho "[8].

[7] Raico Sefterschi, *Iamurlucât v Bălgaria*, „Sbornic za narodni umotvorenie i narodopis, Kniga", I, Sofia, 1963.

[8] Tancred Bănăţeanu şi Hedviga Formagiu, *Contribuţii la studiul croiului cămăşilor româneşti*, „Polska Sztuka Ludowa", Caietul II 1966.

https://biblioteca-digitala.ro

Evoluția pe întregul glob a hainelor de la forma „ poncho " vertical sau orizontal[9], asigură acestui gen o mare unitate exprimată în structura de bază. Formele caracteristice prezentate în costumul popular românesc, dezvoltate numai din „ poncho vertical " se încadrează unei zone mai largi carpato-balcanice. Prin prelungirea deschiderii de la gît pînă la marginea de jos, prin modul de atașare a clinilor laterali mai sus ori mai jos, a diferitelor lor mărimi, a numărului lor, a diverselor forme de pave, a gulerelor etc., s-a dezvoltat din acest croi de bază majoritatea hainelor femeiești și bărbătești.

Considerăm că în cadrul acestei categorii-tip, variantele sînt determinate de proporțiile elementului de bază amintit — tunica poncho — la care contribuie determinant liniile secundare de croi, drepte, sau în biais, aceste elemente fiind subliniate de valoarea decorativă mani-

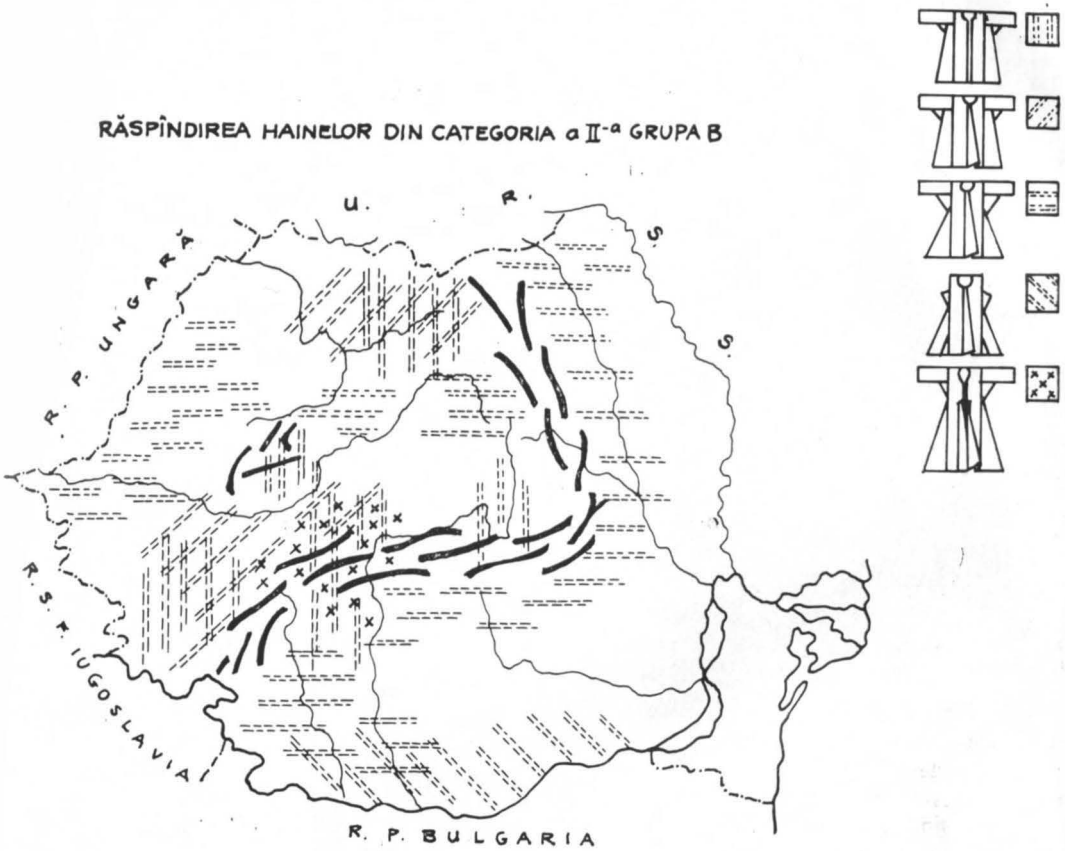

festată în ornamentică și cromatică. Avînd în vedere aceste criterii, se pot distinge următoarele variante în evoluția de la simplu spre complex, grupate în:

A. Haine drepte, cu elemente auxiliare croite drept. Prezente pe aproape întreg teritoriul țării în general ca haine de muncă, păstrează caracterele cele mai arhaice. Realizate în cadrul gospodăriei, în această grupă se încadrează marele număr de: „ laibăre ", „ țundre ", „ mînecare ", „ sumănașe " și chiar unele „ șube " femeiești și bărbătești, caracteristice mai ales prin forma pe care o dau siluetei. Piesele cu această croială dreaptă se adună strîns în jurul corpului, accentuînd volumul doar la nivelul umerilor.

B. Haine evazate, care-și îmbogățesc linia prin variațiunea elementelor secundare, croite în biais. În structura acestui croi mai evoluat, forma și modul de dispunere al clinilor este unul

[9] Kazimierz Moszyński, *Kultura Ludowa Slowian*, Partea I — cultura materială, Kraków, 1929

https://biblioteca-digitala.ro

TEHNICI DE ORNAMENTARE:

1. Detaliu giubea, jud. Teleorman, 2. Detaliu de cojoc, zona Bihor, 3. Detaliu de haină, zona Valea Bistrei (Banat).

★

4. Haină, jud. Ilfov.

5. Suman, jud. Cluj.

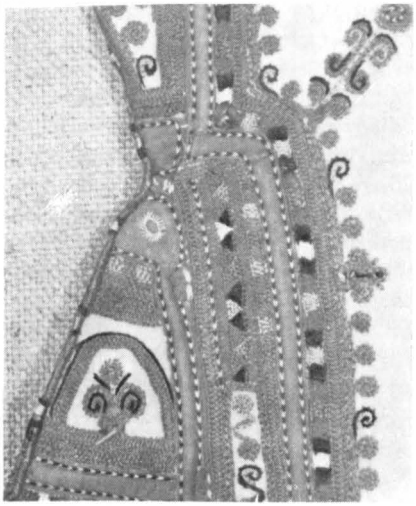

1

2

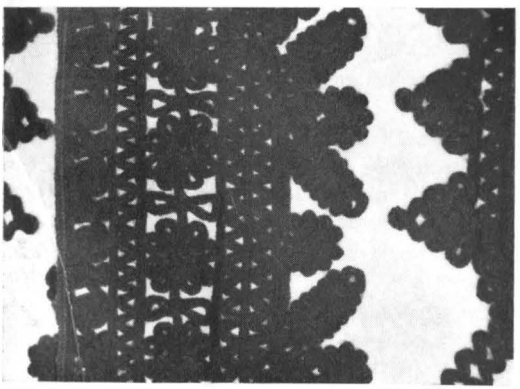

3

4

5

https://biblioteca-digitala.ro

din elementele cele mai importante, care decide caracterul specific al siluetei, stabileşte profilul hainei. Cuprinzînd majoritatea „ şubelor ", „ hainelor ", „ mantalelor ", această grupă de haine se distinge prin diversitatea proporţiilor şi elementelor secundare de croi, prin bogăţia şi varietatea ornamentală. Astfel se diferenţiază net linia sumanului moldovenesc, cu talia marcată atît de pavele foarte dezvoltate cît şi de clinii laterali accentuaţi cu cusături pe muchie, pentru a pronunţa linia evazată a poalelor, de linia „ şubei " drepte de Haţeg (grupa A). Linia evazată spre poale este specifică tuturor sumanelor cu clinii laterali croiţi în biais.

Din această grupă face parte şi „ giubeaua ", prezentă în portul nostru popular pînă la jumătatea secolului XX, în tot sudul ţării (Oltenia, Muntenia), caracterizată prin lipsa mînecii, fiind croită totuşi pentru a fi îmbrăcată pe mîini.

Raportate construcţiei de bază, elementele cromatice contribuie de asemenea la definirea caracterelor specific zonale.

Se remarcă preferinţa pentru culoarea naturală a ţesăturii, predominînd tonurile închise de griuri şi brunuri în zonele subcarpatice ale Moldovei, Munteniei, în parte şi în unele zone din Transilvania. Culoarea albă a fondului domină sudul ţării (Oltenia, Muntenia, Banat) şi partea sud-vestică a Transilvaniei. În cîteva zone ale Banatului întîlnim şi alte culori: verde, albastru etc.

În privinţa tehnicii de ornamentare se cunosc pe de o parte aplicaţiile şi cusăturile de şireturi, pe de altă parte aplicaţiile de postavuri completate cu broderie. Între culoare şi tehnică de ornamentare s-a stabilit următorul raport: ornamentarea cu şireturi („ găitane ", „ şarad", „ şinor " etc.), este monocromă, uneori cu puternice contraste între fond şi ornament, alteori cu diferenţieri discrete (de exemplu, hainele albe cu şiret negru sau bleumarin din sud-vestul ţării cu cromatică contrastantă şi majoritatea celor moldoveneşti cusute cu negru pe gri, brun, negru, evidenţiindu-se prin discreţia tonurilor folosite). În majoritate, produsele casnice folosesc această tehnică de ornamentare care se practică pe tot cuprinsul ţării. Sud-vestul ţării, parţial centrul şi vestul Transilvaniei practică o tehnică mai complexă de ornamentare dominată de policromie. Aci hainele sînt lucrate mai ales de meşteri sumănari care au ajuns la o perfecţionare şi dezvoltare a meşteşugului pînă la nivelul unor sate specializate[10]. Prin folosirea de către aceştia a unor tehnici variate s-a ajuns implicit la policromie.

Perfecta echilibrare a raportului dintre distribuţia cîmpilor ornamentali şi linia croiului, dintre cromatica fondului şi a ornamentelor, bogăţia şi ingeniozitatea detaliului creează impresia existenţei unui mare număr de variante care, analizate cu atenţie dezvăluie o puternică unitate structurală a hainelor, varietatea creînd doar categorii ornamentale. Realizarea valorii estetice a hainelor noastre dă nota specific naţională şi contribuie alături de liniile secundare de croi să apară variante cu puternice caractere locale. Hainele din această grupă dezvoltă mai ales funcţia de piese de port ocazionale.

Adaptate costumului, hainele de dimie exprimă, ca piese de îmbrăcăminte, varietatea stilistică de la o zonă la alta, manifestată în cadrul unităţii portului popular românesc.

Din multitudinea problemelor pe care le ridică încercarea unei tipologii, relevăm doar că în cadrul acestei categorii se manifestă unele forme deosebite, ca „ laibărul " femeiesc din Haţeg-Transilvania (grupa A), „ şuba înfundată" din aceeaşi zonă (grupa B), „ giubeaua " din Oltenia şi Muntenia, interesante pentru studiul comparativ al elementelor de port populare, încă în cercetare.

★

Studiul hainelor de dimie din costumul popular românesc, analiza structurii cît şi a formei vădesc evoluţia lor pornind de la elemente de bază comune unei arii foarte largi. Analiza lor contribuie şi la definirea unor caractere specifice culturilor populare din zona carpato-balcanică. Prezenţei şi persistenţei unor piese de veche tradiţie în costumul nostru popular — elemente de substrat traco-ilir care explică şi unele note comune cu popoarele sud-est europene, i se adaugă formele specifice româneşti, care prezintă o mare unitate pe întreg teritoriul ţării, forme cristalizate în condiţiile specifice de dezvoltare istorică cunoscute de poporul nostru.

De asemenea, multe din aspectele amintite îşi găsesc explicaţia în relaţiile economice, politice şi culturale care au existat de-a lungul veacurilor, între poporul român şi popoarele vecine, relaţii ce au înlesnit împrumuturi reciproce şi elemente comune în domeniul culturii populare.

[10] Tancred Bănăţeanu, *Sîrbeşti — sat de sumănari din regiunea Crişana*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei", Cluj, 1963.

https://biblioteca-digitala.ro